

Ἀνάγκη ἀλλαγῆς στὰ συζυγικά μοντέλα

τῆς Ρένας Λάμψα

Συνήθιζαν νὰ λένε πὼς ἓνας καλὸς γάμος εἶναι ἡ καλύτερη σταδιοδρομία γιὰ μιὰ γυναίκα. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη, ποὺ ὑπάρχει δυστυχῶς ἀκόμη καὶ σήμερα, εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας.

Πολλοὶ πιστεύουν πὼς ἡ ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας σημαίνει τὸ τέλος τῆς οἰκογένειας, τὴν κατάργηση τοῦ γάμου. Κι' εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἐπιζήσει ἡ οἰκογένεια μὲ τὴ σημερινὴ πατριαρχικὴ μορφή της, οὔτε ὁ γάμος μὲ τὰ σημερινὰ πρότυπα τῶν δύο φύλων.

Ἐπειδὴ ζοῦμε σ' ἓναν κόσμον ποὺ ἀλλάζει μὲ πολὺ γρήγορο ρυθμὸ, αὐτὸ μᾶς κάνει πολλὰς φορές νὰ εἴμαστε ὑπερβολικοὶ γιὰ τὶς ἀλλαγές ποὺ γίνονται στὴν πραγματικότητα. Ἔτσι κι' ἡ χειραφέτηση τῆς γυναίκας, μὲ τὴν ἀλλαγὴ μερικῶν νόμων, δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξει μονομιᾶς ἢ μέσα σὲ μιὰ - δυὸ γενιές παλιὰ ριζωμένες συνήθειες. Κι' οἱ συνήθειες διαιώνιζονται μέσα σ' αὐτὸ τὸ ὄχυρό τοῦ κοινωνικοῦ συντηρητισμοῦ ποὺ εἶναι ἡ οἰκογένεια. Θὰ ἦταν ἀνόητο νὰ πιστεύουμε πὼς μποροῦμε ν' ἀλλάξουμε συνήθειες καὶ προκαταλήψεις αἰῶνων μὲ τὴν ἀλλαγὴ μερικῶν νόμων. Πολλοὶ μιλοῦνε σήμερα σὰ νᾶχει τελειώσει ἡ γυναικεία ἀπελευθέρωση, ἐγὼ νομίζω πὼς μόλις ἔχει ἀρχίσει...

Ἡ γυναίκα ἀνατρέφεται, ἀκόμη καὶ σήμερα, μὲ τὴν ιδέα ὅτι ἡ φυσικὴ της κατάληξη εἶναι ἓνας καλὸς γάμος. Ὅλοι πιστεύουν ὅτι σὲ κάποιο στάδιο ἡ γυναίκα πρέπει νὰ διαλέξει ἀνάμεσα στὶς δικές της φιλοδοξίες καὶ στὸ γάμο. Γιὰ τοὺς ἄντρες ἰσχύει τὸ ἀντίθετο, ὁ γάμος καὶ οἱ εὐθύνες τῆς οἰκογένειας θεωροῦνται σὰν κέντρισμα στὶς φιλοδοξίες τους γιὰτὶ τοῦ δίνουν κοινωνικὸ ὑπόβαθρο. Ἡ σταδιοδρομία μιᾶς γυναίκας, ἰδιαίτερα ὅταν εἶναι πετυχημένη, θεωρεῖται πολλὰς φορές ὑπεύθυνη γιὰ τὴ διάλυση ἑνὸς γάμου, ἀλλὰ πολὺ σπάνια ἡ σταδιοδρομία ἑνὸς ἄντρα. Ἐνας ἄντρας μπορεῖ γιὰ ἐπαγγελματικούς λόγους νὰ λείπει ἀπὸ τὸ σπίτι του κι' ἐννιά μῆνες ἀκόμη, κι' αὐτὸ νὰ θεωρηθεῖ φυσικό, γιὰτὶ ὁ ἄντρας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συνήθως κερδίζει τὸ ψῶμί τῆς οἰκογένειας.

Εἶναι γνωστὸς ὁ ρόλος ποὺ ἔπαιξε ἡ ψυχολογία τοῦ

Φρόντ στη διαιώνιση τής πατριαρχίας, και ή σημερινή έμφαση πού δίνεται στη σημασία του γάμου σαν τó καλύτερο πλαίσιο για την άνατροφή τών παιδιών είναι στην πραγματικότητα μιá συνέχεια του ίδου πράγματος. Πρίν πενήντα χρόνια οί Φρουδικοί ίσχυρίζονταν ότι ή σωστή θέση τής γυναίκας είναι στο σπίτι, και κάθε άλλη απόκλιση τής ήταν μιá απόδειξη για τά πλέγματα κατωτερότητας πού τής είχε δημιουργήσει τó γεγονός ότι θεωρούσε τόν έαυτό της εύνουχιμένο.

Ή Φρουδική ανάλυση τής οικογενειακής ζωής χρησιμοποιείται κυρίως για νά δικαιώσει τή διαιώνιση του γάμου, όχι για τούς ίδιους τούς συζύγους, αλλά για χάρη τών παιδιών. Και πίσω άπ' όλα αυτά ύπήρχε ó φόβος ότι άπ' τή στιγμή πού ó πατέρας δέν θά είναι ó μόνος πού κερδίζει τó ψωμί τής οικογένειας, μπορεί νά μήν είναι και καθόλου άπρααίτητος. Κι' αυτό θά σήμαινε τήν κατάργηση όλóκληρου του πατριαρχικού συστήματος. Λέγεται πολλές φορές ότι τά παιδιά πού δέν μεγαλώνουν μέσα σέ μιá συμβατική οικογένεια, άνάμεσα στα συνηθισμένα γονικά στερεότυπα, έχουν τάση σέ ψυχολογικές διαταραχές και νεανική έγκληματικότητα. Δέν σκέπτονται όμως τούς άλλους παράγοντες πού οδηγούν σ' αυτή τήν κατάσταση, και πρώτα άπ' όλα τή σημερινή κοινωνική αντιμετώπιση, τó γεγονός δηλαδή ότι για τή σημερινή κοινωνία ένα «χαλασμένο» σπιτικό έξακολουθεί νά έχει κάτι τó άφύσικο, και δεύτερο τή φτώχεια πού ακολουθεί συνήθως τήν οικογένεια πού εγκαταλείπεται άπό τόν πατέρα. Ή κοινωνική άποστέρηση λοιπόν, ή πικρία και ή άπογοήτευση πού προέρχεται άπό τή διάλυση ενός συμβατικού γάμου μπορεί πράγματι νά οδηγήσει σέ τέτοιες καταστάσεις.

Δέν θέλω νά πώ, φυσικά, ότι δέν είναι έπιθυμητό ή ευχάριστο ν' ανατρέφεται ένα παιδί μέσα σ' ένα γάμο όπου ύπάρχει έιλικρινής αγάπη κι' άρμονικές σχέσεις, αν κι' όταν αυτό είναι δυνατό. Έκείνο πού θέλω νά τονίσω είναι ότι σήμερα τά παιδιά είναι ή σημαντικότερη δικαιολογία για τή συνέχιση του παραδοσικού γάμου. Τά παιδιά είναι ή δικαιολογία για τή δειλία πού δείχνουν μερικοί, τήν ύποκρισία και τελικά τή δυστυχία τους. Τά παιδιά τών διαλυμένων γάμων έχουν άσφαλώς τά προβλήματά τους, αλλά είναι έπίσης γεγονός ότι τά παιδιά τών γάμων πού διατηρούνται τεχνητά περιφρονούν πολλές φορές τούς γονείς τους. Οί ένήλικοι πού δέν είναι άληθινοί στόν ίδιο τόν έαυτό τους δέν μπορούν νά διδάξουν τίποτα και στα παιδιά τους.

Νομίζω πώς ζούμε σέ μιá μεταβατική έποχή όπου δέν ξέρουμε κι' έμεεις τί πρέπει νά κάνουμε. Αναγνωρίζουμε τήν ανάγκη για άλλαγή, και συγχρόνως γαντζωνόμαστε άπ' τις παλιές άξίες, γιατί έτσι άνατραφήκαμε και γιατί δέν είμαστε καθόλου σίγουροι με τί πρέπει νά τις άντικαταστήσουμε. Δέν τολμούμε νά γίνουμε εικονοκλάστες, δέν τολμούμε ν' άπαρηγοούμε τούς παλιούς θεούς γιατί έχουν

γίνει αιώνων θυσίες σ' αυτούς.

Μιá μεσήλικη γυναίκα, λόγω χάρη, μπορεί ύποσυνείδητα νά ξέρει ότι δέν έξησε τή ζωή πού θά ήθελε, ότι δέν θάπρεπε νά είχε θυσιάσει τόσα χρόνια άπ' τή ζωή της άποκλειστικά στις οικιακές έργασίες, αλλά τώρα είναι πολύ άργά για ν' αλλάξει τρόπο ζωής. Καθώς δέν μπορεί ν' αντιμετώπισει ψυχολογικά αυτό τó φριχτό γεγονός, δικαιολογεί όλη της τήν ύπαρξη αναγκάζοντας τήν κόρη της νά μπει στο ίδιο μέσα καλούπι, τονίζοντας της τήν μεγάλη σημασία του γάμου. "Όπως ένας άντρας πού δέν έχει τó κουράγιο ν' άποδράσει άπό μιá σχέση χωρίς αγάπη δικαιολογεί τή στάση του δίνοντας της ήθικη βάση.

Τó σκληρό είναι ότι ó θεσμός του γάμου πού προσπαθούμε τώρα ν' αναμορφώσουμε, χωρίς έπιτυχία ακόμη, δέν βασίζεται στην αγάπη, στη συντροφικότητα, αλλά στην οικονομική αναγκαιότητα. Οί πιό πρωτόγονοι γάμοι βασιζόντουσαν σ' ένα είδος συνεταιρισμού, όπου άπαιτείτο ή εργασία και τών δύο συζύγων. Τόν 19ο αιώνα οί γάμοι τής μεσοαστικής και μεγαλοαστικής τάξης βασιζόνταν στην έξαγορά σεξουαλικής εύνοιας με άντάλλαγμα τήν ισόβια συντήρηση, δηλαδή φαγητό και σπίτι. Ή γυναίκα δέν μορφωνόταν, δέν εργαζόταν και δέν είχε άλλη έκλογή παρά νά βγει στην «άγορά» του γάμου, νά εκθέσει τά γόητρά της με τήν έλπίδα νά κερδίσει τόν καλύτερο πλειοδότη. Έπρεπε νά παίξει τó παιχνίδι με όλους τούς κανόνες, ή άρετή της ήταν κάτι τó σημαντικό, γιατί ή ύπόλοιπη ζωή της έξαρτιόταν άπ' αυτήν.

Αυτή βέβαια είναι μιá αντίληψη του γάμου πού δέν αναγνωρίζουμε σήμερα. Ή ιδέα ότι δυο άνθρωποι μπορούν νά είναι δεμένοι μαζί, όχι άπό αγάπη, αλλά άπό οικονομική αναγκαιότητα μάς είναι άπεχθής. Είναι μιá μορφή πορνείας. Πιστεύουμε ότι άντρες και γυναίκες θάπρεπε νά παντρεύονται άπό αγάπη, και πώς θάπρεπε νά χωρίζουν άπό τή στιγμή πού δέν αγαπιούνται και πού ó γάμος τους γίνεται πεδίο μάχης. Ωστόσο έξακολουθούμε δυστυχώς νά μεταχειριζόμαστε έναν άντρα και μιá γυναίκα σά μιá οικονομική μονάδα. Ή γυναίκα και τά παιδιά έξακολουθούν νά θεωρούνται τά οικονομικά έξαρτώμενα μέλη ενός άντρα.

Ή άνωμαλία του γάμου βρίσκεται έπίσης στο γεγονός ότι δυο άνθρωποι δένονται με τó νομικό συμβόλαιο του γάμου χωρίς νά ξέρουν καλά —καλά τί αντιπροσωπεύει— γιατί είναι ένα συμβόλαιο άγραφο.

Ή έποχή όπου ó άντρας έπρεπε ν' αγοράσει τή σεξουαλική του ίκανοποίηση με τήν ύπόσχεση μιáς ισόβιας συντήρησης έχει περάσει. Ο έλεγχος τών γεννήσεων σημαίνει άπελευθέρωση και για τά δύο φύλα. Οί γυναίκες πού νομίζουν ότι με τó νά είναι μόνο σύζυγοι άποκτούν μιá κοινωνική θέση, ότι τó νά χαρίσουν σ' έναν άντρα τά «καλύτερα χρόνια τής ζωής τους», τις κάνει νά δικαιούνται ισό-

βια εξασφάλιση και άφοσίωση ζούνε μέσα σ' έναν τραγικό άναχρονισμό.

Βρισκόμαστε λοιπόν σ' έναν φαύλο κύκλο. 'Ο γάμος είναι ένας άναχρονιστικός θεσμός που διαιωνίζει άναχρονιστικούς τρόπους φερσίματος. Καθιερωμένη από έναν πολύπλοκο 'Αστικό Κώδικα, ή σύγχρονη οικογένεια χάνει μέρα με τή μέρα τή στερεότητά της τήν παλιά της συνοχή. Οί φυσικοί δεσμοί που στον καιρό τους ένωσαν τήν οικογένεια σ' ένα άδιάσπαστο κοινωνικό κύτταρο χαλαρώνουν και θρυμματίζονται καθώς πεθαίνουν οί οικονομικές μορφές που τους γέννησαν. Μιά κοινωνική μονάδα με όλες τις έξουσίες στά χέρια του συζύγου, του τροφοδότη, αυτό ήταν τó ιδανικό τής οικογενειακής ζωής.

Πολλοί πιστεύουν ακόμη ότι όλα αυτά θ' αλλάξουν αυτόματα προς τó καλύτερο με μια βαθύτερη οικονομική και κοινωνική αλλαγή. "Έχουμε όμως τó παράδειγμα τής Σοβιετικής "Ένωσης, όπου ó γάμος παραμένει στ' άχνάρια του παραδοσιακού. Με τή ρωσική επανάσταση, τότε που οί γυναίκες έγκατέλειψαν για πρώτη φορά σέ μεγάλους άριθμούς τó νοικοκυριό τους για νά εργασθούν, άρχισαν νά μιλούν για σοβαρές αλλαγές στον θεσμό του γάμου. 'Η 'Αλεξάνδρα Κολοντάι, ή περίφημη κομμουνίστρια και φεμινίστρια έγραφε : «Στό βαθμό που ó γάμος παύει νά προσφέρει στους συζύγους ύλικά πλεονεκτήματα χάνει τήν αξία του σταθερού θεσμού. Σήμερα οί σύζυγοι χωρίζουν πολύ πιό εύκολα από άλλοτε. 'Απ' τή στιγμή που δέν υπάρχει έρωτας, ούτε άμοιβαία συναισθηματική δέσμευση οί άνθρωποι δέν προσπαθούν, όπως παλιά, νά σώσουν με κάθε τρόπο τήν οικογένεια. Δέν είναι δεμένοι όπως άλλοτε με κοινά οικιακά συμφέροντα, με τó καθήκον των γονιών άπέναντι στα παιδιά. Τó θρησκευτικό μυστήριο του γάμου δέν θεωρείται άπαραβίαστο». Λέει επίσης : «'Η κομμουνιστική κοινωνία θά συμβάλει στον έξαγνισμό κάθε γάμου από τά κατακάθια του ύλικού ύπολογισμού. 'Από τώρα βλέπουμε πολύ συχνά νά παρουσιάζονται πρωτότυπες μορφές γάμου, οί σχέσεις του ζευγαριού δέν περιορίζονται πιά στο

φτιάξιμο τής «φωλιάς».

'Ο ένθουσιασμός τής Κολοντάι δέν κράτησε όμως πολύ. Στις μέρες της άκόμα είδε τά πράγματα νά εξελίσσονται διαφορετικά και ή γυναίκα νά μήν παίρνει τή θέση που έπρεπε. Και σήμερα ó γάμος στη Σοβιετική "Ένωση δέν διαφέρει καθόλου άπ' αυτόν που γίνεται στις δυτικές χώρες. Κι' αυτό γιατί δέν άλλαξαν τά ανθρώπινα στερεότυπα. Οί γυναίκες εργάζονται σέ πολύ μεγαλύτερο άριθμό εκεί για νά βρουν στο σπίτι τους έναν άντρα που περιμένει τήν παραδοσιακή σύζυγο που θά του κάνει όλες τις δουλειές. Οί ανθρώπινες σχέσεις δέν άλλαξαν λοιπόν στη Σοβ. "Ένωση γιατί δέν άλλαξαν τά συζυγικά μοντέλα, και γι' αυτό δέν ύπάρχει καμμιά πρωτοτυπία ούτε αλλαγή στο θεσμό του γάμου. Κι' εκεί, όπως και στον δυτικό κόσμο, από τó 1965 που άλλαξε ή νομοθεσία του διαζυγίου, έχουν πολλαπλασιαστεί τά διαζύγια, γιατί ή συνειδητοποιημένη εργαζόμενη Ρωσίδα δέν άνέχεται στο σπίτι της τó παραδοσιακό καθεστώς.

"Αν θέλουμε νά δούμε λοιπόν τó μέλλον (τό πολύ μακρυνό είναι ή άλήθεια) με κάποια αισιοδοξία, ή μόνη λύση θά είναι ή αλλαγή των στερεοτύπων και των δύο φύλων. Τó μεγάλο πρόβλημα του ζευγαριού μέσα από τους αιώνες ήταν ποιός θά ξεγελάσει τόν άλλον, ποιός θά ύποδουλώσει τόν άλλον. 'Ο αυθεντικός διάλογος είναι έξαιρετικά σπάνιος και προϋποθέτει μια έσωτερική έλευθερία που λίγοι άνθρωποι κατορθώνουν νά φθάσουν. Μόνο μια σχέση ίσοτιμίας και συντροφικότητας ανάμεσα στα δύο φύλα που θά περικλείουν τó καθένα στοιχεία και από τó άλλο, μπορεί νά λύσει στο μέλλον τó πρόβλημα τής ανθρώπινης μοναξιάς, και νά δημιουργήσει συμβιώσεις που δέν θάχουν ανάγκη από 'Αστιούς Κώδικες για νά τις προστατεύσουν, γιατί δέν θά ύπάρχει ó αδύνατος και ó δυνατός, αλλά θά είναι δυό ίσα άτομα που θά τους ένώνει ή άγάπη και ή φιλία.

"Αν δέν αλλάξει ή σημερινή μορφή του γάμου ή γυναίκα στο μέλλον θά είναι εκείνη που θ' άρνείται νά παντρεύεται όπως άρνείται σήμερα νά κάνει πολλά παιδιά.